

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2007, вип. 1(15), с. 13–16

Розглядаються основні проблеми фінансування малого бізнесу в Україні: обмежена доступність суб'єктів бізнесу до кредитних ресурсів комерційних банків, недостатня фінансова допомога з боку держави. Висвітлюється роль міжнародних економічних організацій у фінансовій підтримці вітчизняного малого бізнесу.

У розвитку малого бізнесу в Україні однією з найгостріших є проблема пошуку й отримання фінансових ресурсів, необхідних для авансування процесу господарювання. На сьогодні основним джерелом інвестицій залишаються власні фінансові ресурси суб'єктів підприємницької діяльності. Однак доступ цих суб'єктів до кредитних ресурсів залишається незадовільним. Основними причинами цього є високі процентні ставки банків, відсутність майна, яке може бути прийняте як ліквідна застава для забезпечення гарантій повернення кредиту, і складна процедура його отримання.

У цих умовах реальним джерелом формування фінансових ресурсів малих підприємств могли б стати державні кредити, що передбачені Національною програмою підтримки підприємництва, яка почала фінансуватися лише з 2003 р. Наприклад, у рамках цієї програми у 2005 р. на фінансування малого бізнесу було виділено 40,5 млн грн (проти 52 млн грн, передбачених Державним бюджетом України).

Державна фінансова допомога реалізується через Український фонд підтримки підприємництва (УФПП). Зрозуміло, що фінансування за рахунок бюджетних коштів повинно бути прозорим, відкритим, рівним для всіх претендентів на допомогу. Це завдання вирішує Положення про порядок використання УФПП коштів, передбачених для розвитку підприємництва, затверджене Державним комітетом з питань регуляторної політики і підприємництва (наказ від 7 квітня 2003 р. № 41).

Цей документ встановлює єдині правила гри для всіх підприємств, які прагнуть скористатися фінансовою підтримкою фонду, визначаючи порядок і види надання допомоги.

Існує кілька видів фінансової допомоги з боку УФПП:

1) фінансові кредити, які надаються через уповноважені банки, на суму 1–2 млн грн. Перевагою цих кредитів є досить невеликі відсотки — на рівні діючої облікової ставки НБУ (нині — 7%). Кредит зазвичай надається під забезпечення (під заставу або гарантію третіх осіб) на термін не більше трьох років. Співвідношення вартості застави й обсягу залученого кредиту набагато вигідніші, ніж у комерційних банків (1:1 проти 1,2 — 1,4:1) [2];

2) підтримка суб'єктів підприємництва може бути надана у формі гарантій (поручництва) банкам і небанківським установам для отримання у них кредитів, узятих на термін до одного року. Фонд підтримки має право надавати гарантію або на всю суму кредиту, або на його частину. Обсяг гарантійних зобов'язань не повинен перевищувати 500 тис. грн. Така форма підтримки дуже важлива для нових підприємств, у яких часто немає основних фондів, які дорого коштують, щоб використати їх як заставу під банківський кредит. Повернення кредиту, отриманого підприємцем, гарантується бюджетними грошима;

3) компенсація підприємству частини відсоткової ставки за отримані в банках або інших фінансових установах кредити. Загальний обсяг

цієї фінансової допомоги не може перевищувати 70 % ставки банку за цим кредитом. Обмеження в наданні цього виду допомоги таке: її можуть надавати впродовж усього періоду дії кредитної угоди, але не довше одного бюджетного року. Це найперспективніша форма співпраці Фонду підтримки з представниками малого бізнесу, оскільки вона забезпечує їм ширший доступ до кредитних ресурсів;

4) надання фінансової допомоги малим структурам на незворотній основі.

У реалізації державної політики сприяння розвитку підприємництва поряд з УФПП активну роль грає також Державний центр зайнятості України, який відповідно до чинного законодавства надає безвідсоткові кредити безробітним для заняття підприємницькою діяльністю. На жаль, як довела практика, ці структури та обсяги їх кредитування не можуть задовольнити сьогодні наявного великого попиту з боку суб'єктів малого підприємництва щодо отримання фінансово-кредитної допомоги.

Вирішенню проблеми фінансового забезпечення суб'єктів малого підприємництва в Україні значною мірою сприяє співпраця зі Світовим банком, Європейським банком реконструкції і розвитку (ЄБРР), Фондом "Євразія", Фондом "Відродження", Німецьким банком реконструкції (KfW).

Одним з останніх проектів ЄБРР було створення Мікрофінансового банку (МФБ) — єдиної в Україні кредитної установи, яка спеціалізується на мікрокредитах. До речі, поняття мікрокредиту, або малого кредиту, досі не визначено українським законодавством. МФБ визначає мікрокредити як кредити розміром до 20 тис. дол., які видаються для поповнення оборотних коштів (на термін до одного року) і для придбання основних засобів (на термін до двох років). Ставки за кредитами в доларах або євро становлять 18–22 %, за гривневими — 21–32 %.

Зауважимо, що максимальний розмір міні-кредитів обмежений 300 тис. дол. (еквівалент у гривнях). Такий кредит видають на ті самі цілі, що й мікрокредити, але на довший термін (до трьох років). Ставки за кредитами в доларах або євро становлять 15–20 %, за гривневими — 21–32 %. Як заставу за обома видами кредитів МФБ приймає нерухомість (житлову або нежитлову), устаткування, автотранспорт, товари або особисте майно [3].

Галузева структура кредитного портфеля МФБ здебільше відображає структуру малого

підприємництва в Україні: понад 50 % кредитів було видано на фінансування торгівлі, 35 % — для виробництва і сфери послуг. З 2003 р. МФБ розпочав видачу мікрокредитів на розвиток сільського господарства. Щодо галузей, яким МФБ не надає кредитів, то вони практично ті самі, що для кредитування за лінією Європейського банку реконструкції і розвитку МСП-2: виробництво тютюну, алкогольних напоїв, зброї, екологічно шкідливе виробництво, а також торгівля цінними паперами.

Основними клієнтами банку щодо отримання мікрокредитів є підприємства і підприємці, які працюють у сфері торгівлі або послуг, невеликі виробничі підприємства. Напрями використання кредитних ресурсів розподілено таким чином: майже 50 % — на придбання основних засобів, понад 33 % — на поповнення оборотних коштів, решта — змішана форма використання.

Основні "споживачі" міні-кредитів — підприємства виробничої сфери, будівництва, сфери виробництва і переробки сільськогосподарської продукції.

Територіально клієнти МФБ мешкають у Києві, Харкові та Львові (54 %). Майже половина кредитів видається у гривнях.

Найпопулярніші кредити (35 %) — на суму до 1 тис. дол. Утім, перше місце за обсягами грошової маси посідають кредити на суму 5–10 тис. дол. (21 %). Майже рівні грошові частки у кредитній структурі мають кредити на суму 10–25 тис. і 25–50 тис. дол. (19 і 15 % відповідно). Мінімальна сума для кредитування 100 у. о., максимальна — 300 тис. у. о. Найзапитаніший кредитний термін — від 7 до 12 місяців (57 %).

Найбільшу потребу в терміновому отриманні кредитних грошей для збільшення обігу мають торговельні фірми, які закуповують сезонний товар за кордоном і здебільше прив'язані до акцій розпродажу (сейлів).

Нині у 14 містах України діє понад 20 підрозділів МФБ, клієнтами яких щоденно стають понад 100 підприємців.

Однією з переваг МФБ, яка зумовлює інтенсивне збільшення кредитного портфеля за рахунок видачі нових позик, є те, що від позичальника не вимагається надавати бізнес-план чи техніко-економічне обґрунтування, книгу прибутків-видатків і різних завірених довідок податкової інспекції. Вирізняється і технологія оцінювання бізнесу: вона базується не лише на оцінюванні фінансової звітності, а здебільше на загальному оцінюванні бізнес-процесів фірми. Спрощення

процедур кредитування дало можливість значно скоротити термін оформлення кредиту: рішення про видачу мікрокредитів банк ухвалює за 24 години після оцінювання бізнесу, міні-кредитів – за 48 годин.

Окрім МФБ, менш “вибагливо” до позичальників ставляться також при наданні мікрокредитів з Фонду “Євразія”. Зокрема, тут від них не вимагають надання бізнес-плану. Натомість для ЄБРР обов’язковою умовою надання кредиту по кредитній лінії для малих і середніх підприємств МСП-2 є розробка докладного бізнес-плану. Індивідуальний розмір мікрокредитів по МСП-2 становить 10–20 тис. дол. Термін погашення кредиту на обіговий капітал – до 6 місяців, на основний капітал – до 1,5 року. Максимальна кількість працюючих на підприємстві не повинна перевищувати 20 осіб.

Мікрокредитування українських підприємств здійснює також Німецько-український фонд (НУФ), створений у 1999 р. Німецьким банком реконструкції (KfW), Національним банком і Міністерством фінансів України. Кредити видаються недержавним підприємствам, що діють у сфері виробництва, торгівлі та послуг з кількістю працівників не більше 20 осіб, на максимальну суму 25 тис. євро (відсоткова ставка – 19,5%), а також підприємствам сфери виробництва і послуг з кількістю працівників не більше 250 осіб – на суму 100 тис. євро (14,5%). Привабливіші умови Німецько-український фонд пропонує для підприємств, створених за участю німецького капіталу: 250 тис. євро під 9,5%. Кредити надаються на термін до 1,5 року [1].

При цьому зауважимо, що ускладнена процедура отримання кредиту суб’єктами малого підприємництва за програмою мікрокредитування ЄБРР і НУФ значно обмежує кількість позичальників. Тому для підтримки малого бізнесу в Україні надзвичайно важливим напрямком є мобілізація коштів на внутрішньому ринку, запровадження механізму стимулювання комерційних банків до надання позик малим підприємствам. Істотним моментом цього стимулювання може бути звільнення від оподаткування банківських коштів, що спрямовуються у фонд кредитів мало-

му підприємництву та надання державної гарантії повернення позики.

Ще одним напрямком фінансово-кредитної допомоги малому підприємництву може стати створення спеціалізованих небанківських установ з мікрокредитування. Такі установи досить успішно функціонують в Польщі, Росії, Казахстані. Зокрема, позитивний досвід діяльності має польський Fundusz Mikro. Тут якраз кредитують мікропідприємства і підприємців, причому суми кредитів невеликі. Система кредитування організована так, що кредити немає необхідності забезпечувати заставою. Але для гарантування повернення кредитів використовується механізм взаємопоруки. Якщо група з 4–5 підприємців отримала кредити і один підприємець з цієї групи не повертає кредит, то його змушені повернути інші члени групи. Поступово, збільшуючи розміри групових кредитів, підприємці переходять до кредитів індивідуальних.

Приблизно така схема працює у деяких містах Російської Федерації через “банки довіри”. Є подібні приклади фінансування бізнесу і в інших країнах.

Усі розглянуті вище програми мають понад 95% повернення кредитів, що свідчить про дієвість таких схем кредитування.

Перспективним джерелом фінансування малого підприємництва є кредитні спілки. Надання кредитів на ведення бізнесу в кредитних спілках дуже тісно пов’язане з наявністю високоліквідної застави і часто комбінується з елементами певного (часткового) поручництва інших членів спілки. Максимальний термін такого кредитування – 12 місяців. Отримати кредит у кредитній спілці можна впродовж 1–2 днів, необхідних для оформлення документів застави. Зазвичай кредитні спілки вимагають заставу, оцінна вартість якої вдвічі перевищує суму отриманої позики. Ставки в середньому становлять від 1 до 3–4% отриманої суми на місяць [1].

Поєднання та оптимізація різних джерел фінансових ресурсів сприятиме досягненню результативності розвитку малого підприємництва, реалізації його економічного потенціалу, переходу до повноцінних ринкових відносин.

Література

1. Варналій З. С., Кузнецова І. С. Державна регуляторна політика в сфері малого підприємництва. — К.: Ін-т екон. прогнозування, 2002. — 197 с.
2. Галь В. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні // Вісн. НБУ. — 2003. — № 1. — С. 13–15.
3. Копченко І. М. Фінансовий механізм сприяння розвитку малого підприємництва // Фінанси України. — 2003. — № 5. — С. 65–69.

Розгляд потенційно можливих джерел фінансування малого бізнесу в Україні показав, що в сучасних умовах одним з пріоритетних є мікрокредитування, яке здійснюється комерційними банками, кредитними спілками та міжнародними фінансовими інститутами. Активне використання мікрокредитування сприяє більш динамічному розвитку малого бізнесу.

Рассмотрение потенциально возможных источников финансирования малого бизнеса в Украине показало, что в современных условиях одним из приоритетных является микрокредитование, которое осуществляется коммерческими банками, кредитными союзами и международными финансовыми институтами. Активное использование микрокредитования даст толчок к более динамическому развитию малого бизнеса.

Consideration is potential possible sources of financing of small business in Ukraine showed that in modern terms one of priorities is micro crediting, which is carried out commercial jars, unions of credits and international financial institutes. The active use of micro crediting will be given by a shove to more dynamic development of small business.

Надійшла 12 березня 2007 р.